

Висновок

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації **Кекош Мар'яни Любомирівни «Педагогічна
комунікація у навчанні іноземних мов дітей молодшого шкільного віку»**,
представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність дослідження. У дисертаційній роботі Кекош М.Л. здійснено спробу неупередженого осмислення процесів розвитку та удосконалення функціонування сучасної початкової школи, завдяки яким дослідниця відкриває нові горизонти наукових обґрунтувань необхідності дослідження і практичної імплементації педагогічної комунікації у навчанні іноземних мов дітей молодшого шкільного віку. Ці питання ввійшли в суспільний контекст і значно розширюють та поглиблюють соціалізацію школяра, його розвиток та освіту, відкриваючи нові підходи до діяльності початкової школи, педагогічної діяльності, змістом якої все чіткіше вбачається творення епохи нової особистості.

Авторка переконливо доводить, що сучасна початкова освіта в Україні зазнає позитивної трансформації, яка визначає її ціннісно-сміслові, змістові, структурні, технологічні аспекти, що знаходять відображення у таких її цілях: формування високоосвіченого, компетентного, духовно-морального учня. У цьому контексті, вважає Кекош М. Л., вивчення іноземних мов має велике пізнавальне, розвивальне і виховне значення для становлення особистості школяра. У процесі навчання учні пізнають цінності загальнолюдської культури, засвоюють кращі моделі комунікативної поведінки, прийняті у світовій спільноті.

Актуальність дослідження Кекош М.Л. посилюється також тим, що в умовах сьогодення вивчення іноземної мови відіграє важливу роль у розробці змісту освіти на культурно-ціннісній основі, враховуючи зростаючі потреби особистості в міжкультурній комунікації, її готовності до участі в діалозі мов і культур. Авторка посиляється також на сучасні тенденції української освіти, наголошуючи, що спілкування іноземною мовою належить до ключових компетентностей, сформульованих у концепції Нової української школи.

Дослідниця доводить, що успіх педагогічної діяльності в аспекті навчання іноземних мов детерміновано професійно-педагогічною комунікацією, яка розгортається у процесі взаємодії вчителя та учня на уроках іноземної мови.

Засобом такої співпраці кожен з учасників освітнього процесу засвоює загальнолюдський досвід, моральні, громадянські, суспільні, освітні, комунікативні та інші цінності.

Вважаємо актуальність роботи незаперечною як на теоретичному, так і на прикладному рівнях і стверджуємо, що робота має значний науково-практичний потенціал, зважаючи на процеси глобалізації та інтеграції у повному спектрі цих понять.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів.

Наукові положення, висновки і пропозиції дисертаційного дослідження Кекош Мар'яни Любомирівни сформульовано логічно, системно, чітко й переконливо. Незаперечним здобутком дисертантки є те, що їй вдалося повно й аргументовано визначити сутність та зміст означених ключових понять дослідження і запропонувати шляхи та способи реалізації механізмів педагогічної комунікації у навчанні іноземних мов дітей молодшого шкільного віку.

Робота вирізняється творчим пошуком автора, аргументованістю положень, доказовістю, новими підходами в оцінці подій і феноменів у царині педагогічної комунікації молодших школярів.

Обґрунтування теми дисертаційного дослідження є переконливим. Аналіз основних положень дисертаційної роботи свідчить про досягнення мети і розв'язання окреслених завдань. Зміст роботи цілком відповідає поставленій меті. Висновкам до дисертації властиві узагальненість, чіткість, лаконічність, повнота та логічність викладу, достатній рівень обґрунтованості та об'єктивності.

Достовірність наукових результатів дослідження забезпечується належно обґрунтованою та імплементованою в роботі методологічною основою дослідження, осердям якої є загальнотеоретичні та методологічні принципи наукового пізнання (об'єктивності, детермінізму, єдності теорії та практики, системності тощо); концептуальні положення філософії, лінгвістики, психології та педагогіки щодо комунікації; сучасні концепції гуманізації освіти; положення про активність суб'єкта у пізнавальній діяльності; компетентнісний та особистісно орієнтований підходи до педагогічної комунікації вчителя іноземних мов.

Методологічною основою дослідження є також застосування системного підходу до вивчення педагогічної комунікації, що передбачало реалізацію трьох взаємозумовлених рівнів пошуку: на першому – аналізувалися теорії

комунікації, їх місце в науковому просторі та роль у сучасному суспільстві; на другому – окреслювалися значення та положення педагогічної комунікації в освітньому процесі; на третьому – визначено вплив педагогічної комунікації на вивчення іноземної мови в початковій школі.

Достовірність та наукова переконливість роботи підкріплюється джерельною базою дослідження, яку сукупно становлять фонди:

- національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
- Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова,
- наукової бібліотеки імені В. Стефаника НАН України,
- наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка,
- бібліотеки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка,
- дослідження означеної проблеми зарубіжними ученими,
- програми, матеріали конференцій, підручники, автореферати, дисертаційні роботи, статті, монографії, навчальні плани, методичні посібники, матеріали мережі Інтернет тощо.

Джерельна база широко та якісно представлена у дисертаційному дослідженні, проілюстрована додатками і власним практичним дослідженням.

Робота відзначається аргументованістю, об'єктивністю, логічністю викладу матеріалу, адекватним до завдань наукового дослідження **комплексом методів наукового пошуку**. Для реалізації мети, розв'язання, поставлених у дослідженні завдань, використано комплекс методів:

- *функціонально-структурний аналіз* – для визначення ролі і значення комунікації загалом і педагогічної комунікації зокрема, її місця в різноманітних галузях науки;
- *праксиметричні* – для вивчення та узагальнення практичного педагогічного досвіду роботи вчителів іноземних мов;
- *метод вивчення інформаційних джерел* – для ознайомлення з науковим доробком, пов'язаним з даним дослідженням;
- *метод аналізу основних понять і термінів* – для формулювання точної термінології щодо педагогічної комунікації;
- *прогностичний*, що уможливив виявлення умов впливу педагогічної комунікації на засвоєння іноземних мов у початковій школі;

• *систематизації й узагальнення матеріалів дослідження* – для формулювання висновків та методичних рекомендацій;

• *порівняння, типологізації, класифікації* – для виділення і структуризації компонентів, критеріїв педагогічної комунікації;

• *емпіричні (анкетування, спостереження, експертна оцінка, педагогічний експеримент)* – для обґрунтування шляхів удосконалення педагогічної комунікації у навчанні іноземних мов молодших школярів.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження Кекош Мар'яни Любомирівни полягає в тому, що:

- *вперше теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено* вплив педагогічної комунікації на вивчення іноземних мов дітьми молодшого шкільного віку;

- *конкретизовано* зміст та структуру професійно-педагогічної комунікації вчителя іноземних мов (володіння вербальними засобами комунікації, використання невербальних засобів, комунікативна грамотність);

- *сформульовано* суть комунікативної компетентності вчителя іноземних мов у початковій школі (іншомовна комунікативна компетентність та професійно-педагогічна комунікативна компетентність);

- *визначено* особливості перебігу комунікативних процесів у сприйнятті учнями початкової школи іноземної мови;

- *висвітлено* практичні підходи комунікативної взаємодії вчителя, батьків та учнів у процесі вивчення іноземної мови;

- *розглянуто* роль педагогічної комунікації як чинника підвищення ефективності навчання іноземних мов дітей з особливими освітніми потребами;

- *уточнено* зміст понять «комунікація», «спілкування», «дискурс», «невербальна комунікація», «комунікативна компетентність».

Наукова новизна узгоджується із завданнями дослідження, що є складовими поставленої в дисертації мети та не виходить за її межі. Структура роботи та її оформлення відповідають вимогам, що ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Детальне ознайомлення з дисертацією Кекош Мар'яни Любомирівни дає підстави стверджувати, що науково-методичний підхід здобувачки до наукової роботи вирізняється фундаментальністю, цілісністю, прикладним характером та ґрунтовністю. Заслуговує на схвалення обрана дисертанткою логіка викладу змісту та основних результатів дослідження, коректне резюмування авторських

позицій стосовно кожного положення, яке досліджувалося, аналізувалося і обґрунтовувалося автором.

Зміст роботи Кекош Мар'яни Любомирівни свідчить про всебічне вивчення дослідницею проблеми, яка має незаперечні елементи інноваційності, виваженість, логіку і самостійність аналізу, творче застосування комплексу методологічних підходів дослідження, а головне – прямий і безпосередній вихід результатів роботи на практику функціонування сучасної початкової школи, яка реалізує концепцію Нової української школи.

Науковий апарат роботи має усі необхідні компоненти: мету, завдання, об'єкт, предмет, методи, коректно визначені наукова новизна та практичне значення, представлено інформацію про апробацію і впровадження отриманих результатів.

Незаперечним здобутком дисертантки є також і те, що Кекош М.Л. розглянула проблему цілісно, визначивши педагогічну комунікацію у широкому прикладному спектрі «вчитель – батьки – учні», а також обґрунтувала питання інклюзії, яке в умовах сьогодення вимагає виважених наукових підходів.

Дисертація містить три розділи, кожен з яких відображає певний аспект проблеми, проте загалом становить цілісну і довершену картину наукового пошуку.

У першому розділі дисертанткою з'ясовано ступінь дослідженості проблеми у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, окреслено історичні й соціокультурні передумови формування педагогічної комунікації, висвітлено етапи розвитку досліджень комунікації; визначено науково-теоретичну сутність та складові педагогічної комунікації; встановлено, що комунікативна взаємодія завжди має ефект, який полягає у певній реакції одержувача повідомлення, в змінах його свідомості і поведінки. Комунікація – це один з найважливіших механізмів розвитку науки, спосіб поширення інформації та нових знань. В умовах сучасності наукове спілкування, на думку авторки, створює умови для підвищення ефективності науково-педагогічної співпраці, посилення науково-дослідницької діяльності, сприяючи формуванню цілісного сприйняття науки суспільством, оскільки виступає ефективним засобом пропаганди та популяризації досягнень наукового прогресу. Педагогічна комунікація, доводить Кекош М.Л., вважається важливим компонентом професійної діяльності вчителя, його педагогічної культури.

У роботі проаналізовано структуру комунікативної компетентності вчителя та її компонентів, що складаються з відповідних знань, вмінь та

навичок і дають змогу педагогові досягати цілей у процесах спілкування. Комунікативна компетентність допомагає легко вступати в міжособистісні контакти, спрямовувати спілкування у потрібне русло. Авторка вважає, що педагогічна комунікація сприяє розв'язанню професійних завдань і здійсненню комунікації з різними суб'єктами освіти: колегами, учнями, їх батьками на основі використання комунікативних знань, умінь та навичок. Організація якісного комунікативного простору педагогом є засобом оптимізації освітнього процесу та умовою ефективної комунікації на уроці.

У другому розділі дисертанткою визначено структуру педагогічної комунікації: вербальні та невербальні засоби комунікації, комунікативну грамотність. Охарактеризовано вимоги до комунікативних якостей мовлення вчителя, які зумовлені функціями в педагогічній діяльності. Розкрито завдання іншомовного дидактичного мовлення вчителя іноземної мови в початковій школі та характерні ознаки вербальної комунікативної поведінки вчителя. Представлено функції і експоненти мови вчителя іноземної мови.

У дослідженні простежено класифікацію невербальних засобів спілкування. Установлено, що поєднання вербального і невербального спілкування іноземною мовою у класі полегшує учням запам'ятовування нових слів чи граматичних структур. Застосування невербальних компонентів у навчанні іноземної мови має велику значущість і сприяє кращому розумінню іноземної мови, допомагає подолати труднощі спілкування, а також розвиває міжкультурну комунікацію учнів.

Представлено критерії педагогічної комунікації на уроках іноземної мови: індивідуалізація навчання, інтерактивна взаємодія, особистісно орієнтоване спілкування, створення автентичних комунікативних ситуацій, довірлива атмосфера, мотивація до вивчення іноземних мов, заохочення зворотного зв'язку, врахування психології молодших школярів. З'ясовано, що індивідуалізація навчання передбачає диференційований підхід. Розумна вимогливість, робоча атмосфера і сприятливі умови для спілкування і є тим оптимальним режимом уроку, який виробляє в учнів стійку позитивну мотивацію до вивчення іноземної мови та неодмінно веде до підвищення якості навчання. Авторкою визначено компоненти мотивування учнів до вивчення іноземної мови. Підтверджено, що використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках іноземної мови сприяє формуванню і вдосконаленню умінь і навичок учнів; розширенню їх мовної компетенції; прояву самостійності

в роботі над навчальним матеріалом; розвитку творчого потенціалу учнів, їх пізнавальної активності; створення захоплюючого уроку.

У третьому розділі обґрунтовано умови підвищення активності навчання та виховання шляхом налагодження взаємозв'язків між школою і родиною. Представлено досвід взаємовідносин і ефективної комунікації між школою та сім'єю за кордоном. Висвітлено шляхи партнерства між сім'ями і школами, що показують, які саме дії допомагають учням досягнути успіху: залучення всіх родин до шкільної громади, ефективне спілкування, підтримка успіху школярів, захист кожної дитини, розподіл повноважень, співпраця з місцевою громадою. Партнерські відносини між усіма вищевказаними сферами впливу, вважає Кекош М.Л., можуть удосконалювати шкільні програми, поліпшувати шкільний клімат, надавати допомогу та підтримку, об'єднувати сім'ї у рамках школи та громади, налагоджувати відносини з вчителями.

У дослідженні простежено різновиди форм роботи вчителя з батьками. Представлено результати анкетування, на підставі яких можна стверджувати, що більшість батьків готові брати активну участь в процесі вивчення іноземної мови їхніми дітьми. Охарактеризовано інформаційно-просвітницький та організаційно-діяльнісний напрями комунікативної взаємодії.

Доведено, що успішна педагогічна комунікація на уроках іноземної мови забезпечує розвиток творчих здібностей молодших школярів, сприяє утвердженню стилю довіри, співробітництва та співтворчості. У результаті проведеного тренінгу з вчителями іноземної мови у початковій школі, відзначено важливу роль педагогічної комунікації у її навчанні загалом та у подоланні труднощів зокрема. Успішна комунікативна взаємодія вчителя та дитини з особливими освітніми потребами, на переконання Кекош М.Л., створює вільну атмосферу, дає можливість самореалізуватися, допомагає розкритися «особливим» дітям, підвищує їхню самооцінку, зміцнює віру у власні сили і здатність до навчання.

У висновках до кожного з розділів дисертації та загальних висновках викладено найбільш важливі наукові результати, які сприяли розв'язанню завдань дослідження. Цікавими є підібрані дисертанткою додатки, які слугують науково-методичним підґрунтям для заглиблення у досліджувану проблему.

Не викликає сумніву **практичне значення** отриманих результатів, яке полягає у розробці навчальної програми з курсу «Педагогічна комунікація», навчального посібника «Тренінг із педагогічної комунікації» для розвитку комунікативної компетентності студентів педагогічних закладів освіти та

педагогів, а також його результати, положення і методичні рекомендації можуть бути використані при організації освітнього процесу у початковій школі, під час проведення уроків іноземної мови, написанні навчальних і науково-методичних посібників з методики навчання іноземних мов дітей молодшого шкільного віку.

Підтвердженням цього є довідки про **впровадження** результатів дослідження в освітній процес Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 31-А від 18.01.2021 р.), Криворізького державного педагогічного університету (акт № 09/1-140/3 від 15.02.2021 р.), Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 409 від 23.02.2021 р.), комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» (довідка № 11/1 від 11.01.2021 р.), ліцею № 2 м. Дрогобич (довідка № 01-17/20) від 22.01.2021 р.), Лішнянського навчально-виховного комплексу (довідка № 6 від 29.01.2021 р.)

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження пройшли належну апробацію на 10 міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах.

Повнота викладення матеріалів у публікаціях положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Основні наукові положення та результати дослідження відображено в 17 одноосібних наукових працях, із них 6 статей – у наукових фахових виданнях України, 2 статті – в іноземних виданнях, 9 статей – у збірниках матеріалів конференцій.

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота **Кекош Мар'яни Любомирівни** на тему **«Педагогічна комунікація у навчанні іноземних мов дітей молодшого шкільного віку»** є самостійно виконаною педагогічною працею, що має теоретичне та практичне значення. Вона містить оригінальні підходи до розв'язання питань, пов'язаних із створення педагогічних умов для активізації процесу навчання іноземних мов у початковій школі. Дослідження містить нові, раніше не захищені наукові положення, характеризується єдністю мети, завдань і змісту, а отримані результати в сукупності спрямовуються на розв'язання актуальної педагогічної проблеми.

Зміст роботи відповідає поставленій меті, визначені завдання розв'язані повністю, мети дослідження досягнуто. Основні положення та результати

дисертації мають ознаки наукової новизни. Структура та обсяг роботи відповідають встановленим вимогам.

Наукові положення, висновки та рекомендації аргументовані та обґрунтовані, характеризуються науковою новизною, мають теоретичне та практичне значення, отримали належну апробацію на науково-практичних конференціях. Публікації Кекош М.Л. відображають усі отримані результати.

Викладене дозволяє дійти висновку, що дисертаційне дослідження «Педагогічна комунікація у навчанні іноземних мов дітей молодшого шкільного віку» є завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують важливе педагогічне завдання, що має значення для розвитку педагогічної науки. Дисертаційне дослідження Кекош Мар'яни Любомирівни відповідає вимогам п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії від 06.03.2019 р. № 167, і може бути представлено для розгляду у спеціалізованій вченій раді для здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки».

Результати дисертаційної роботи обговорено і схвалено на засіданні фахового семінару кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 7 від 15 лютого 2021 р.).

Головуюча на засіданні фахового семінару:

завідувач кафедри загальної педагогіки

та дошкільної освіти,

доктор педагогічних наук, професор

Чепіль М.М.

Рецензенти:

професор кафедри загальної педагогіки

та дошкільної освіти,

доктор педагогічних наук, професор

Пантюк Т.І.

професор кафедри загальної педагогіки

та дошкільної освіти,

доктор педагогічних наук, професор

Карпенко О.Є.

Учений секретар

Патен І.М.